

ŽMOGAUS TEISIŲ STEBĖJIMO INSTITUTAS
HUMAN RIGHTS MONITORING INSTITUTE

Didžioji g. 5, LT-01228, Vilnius. Tel. (5) 23 14 681 Faks. (5) 23 14 679. El. p. hrmi@hrmi.lt www.hrmi.lt

KAIP VISUOMENĖ VERTINA ŽMOGAUS TEISIŲ PADĖTĮ LIETUVOJE

Reprezentatyvi Lietuvos gyventojų apklausa
2010 m. lapkričio 3 – 15 d., N = 1000

Tyrimą Žmogaus teisių stebėjimo instituto
užsakymu atliko Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras
Vilmorus

Vilnius - 2010

Turinys

1.	Santrauka	3
2.	Tyrimo metodika	6
3.	Tyrimo rezultatai	7
3.1	Informacijos apie žmogaus teises pakankamumas	7
3.2	Žinojimas kur kreiptis dėl pažeistų žmogaus teisių	8
3.3	Pasitikėjimas žmogaus teisių gynimo institucijų efektyvumu	9
3.4	Kaltumo nustatymas	12
3.5	Jautrumas teisės į privataus gyvenimo apsaugą pažeidimams	13
3.6	Diskriminacijos suvokimas	14
3.7	Labiausiai pažeidžiamos politinės ir pilietinės teisės?	15
3.8	Institucijos, labiausiai pažeidžiančios žmogaus teises	16

1. Santrauka

Žmogaus teisių stebėjimo instituto užsakymu 2010 m. lapkričio 3 – 15 d. Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vilmorus“ atliko apklausą „Kaip visuomenė vertina žmogaus teisių padėtį Lietuvoje“. Jos tikslas – įvertinti Lietuvos žmonių informuotumą žmogaus teisių klausimais, išsiaiškinti kokios politinės ir pilietinės teisės yra suvokiamos kaip labiausiai pažeidžiamos, kokios tradicinės socialinės grupės labiausiai diskriminuojamos, kokiems privataus gyvenimo aspektams Lietuvos žmonės yra labiausiai jautrūs, ir, svarbiausia, ar jie pasitiki esamais žmogaus teisių apsaugos mechanizmais ir yra pasiryžę ginti savo teises. Analogiškos apklausos buvo atliktos 2006 ir 2008 metais.

Palyginus šiemetinės apklausos rezultatus su ankstesnių metų apklausų duomenimis, matyti, kad auga suvokiamas informuotumo apie žmogaus teises lygis. 2006-aisiais 42% respondentų sakė, jog jiems pakanka informacijos apie žmogaus teises, 2008-aisiais tokių buvo 43%, o šiemet šis skaičius šoktelėjo iki 54%. Tačiau vis tiek beveik pusei Lietuvos gyventojų nepakanka informacijos apie žmogaus teises.

Deja, žinančių kur kreiptis dėl pažeistų žmogaus teisių nėra kiek nepadaugėjo (2008 m. – žinojo 48,7%, 2010 m. - žino 48,5%). Pastebėtina, jog kuo žmonės vyresni, tuo dažniau jie nežino kur kreiptis dėl pažeistų žmogaus teisių (tarp iki 29 m. amžiaus respondentų – nežinančių 37,9%, 50-59 m. amžiaus grupėje nežino 57,4%, 70 ir daugiau m. – nežino net 66,2%). Pastebėtina, kad moterys dažniau nežino kur kreiptis dėl pažeistų žmogaus teisių, nei vyrai.

Taigi, viena vertus, daugėja manančių, kad informacijos apie žmogaus teises jiems pakanka, kita vertus, kur kreiptis dėl pažeistų savo teisių daugelis nežino. Galima kelti klausimą, ar žmonės iš tiesų suvokia žmogaus teisių turinį ir jų ryšį su savo gyvenimu bei patiriamomis skriaudomis, nes susidūrę su būtinybe jas ginti – nežino ko imtis.

Nerimą kelia tai, kad šiais metais vėl padaugėjo respondentų, teigiančių, jog buvo pažeistos jų žmogaus teisės (2006-aisiais metais tokių buvo 22%, 2008-aisiais – 18%, 2010 – vėl 22%). Kaip ir ankstesniais metais, beveik keturi penktadaliai respondentų, kurie tvirtino, kad jų teisės buvo pažeistos, niekur dėl to nesikreipė (2006-aisiais metais tokių buvo 74%, 2008-aisiais – 79%, 2010 – 78%). Beveik 78% respondentų, kurie nesikreipė dėl pažeistų teisių, tokį savo sprendimą motyvavo tuo, jog nesitiki sulaukti efektyvios pagalbos. Pažymėtina, kad itin sumažėjo

pasitikėjimas prokuratūra – jeigu 2008-aisiais metais virš 10% respondentų tvirtino, jog kreipėsi dėl pažeistų teisių į prokuratūrą, tai 2010-aisiais tokių tėra 4%.

Žmonių nepasitikėjimą valstybės institucijomis, turinčiomis ginti jų teises, patvirtina ir tai, kad nuosekliai daugėja respondentų, įsitikinusių, jog labiausiai žmogaus teises pažeidinėja teismas (skalėje nuo 1 (mažiausiai pažeidžiama) iki 10 (labiausiai pažeidžiama), 2006 m. vidurkis - 5,94, 2008 m. vid. - 5,99, 2010 m. vid. - 6,61) ir prokuratūra (2006 m. vid. - 5,5, 2008 m. vid. - 5,68, 2010 m. vid. - 6,39). Kaip ir ankstesniais metais, labiausiai pažeidžiančia žmogaus teises institucija laikomi antstoliai, tačiau taip manančiųjų mažėja (2006 m. vid. – 7,38, 2008 m. vid. – 7,41, 2010 m. vid. – 7,06).

Taip pat šiemet daugiau nei 8% sumažėjo respondentų, teigiančių, kad asmens kaltumą dėl nusikaltamos veikos nustato teismas (2008 – 83%, 2010 – 74%) ir padaugėjo nežinančių/ neatsakiusių į šį klausimą (nuo 3% iki 8%).

Įvertinus šiuos atsakymus, nestebina, kad, kaip ir ankstesniais metais, tarp apklausoje išvardintų politinių ir pilietinių teisių (teisė į teisingą teismą, teisė į asmens saugumą, teisė į žodžio laisvę, teisė dalyvauti politiniame gyvenime, teisė į nuosavybę, teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą) labiausiai pažeidžiama teise laikoma teisė į teisingą teismą (2006 m. vidurkis - 6,6, 2008 m. vid. - 6,5, 2010 m. vid.- 6,8).

Nuo 2006 metų, respondentų nuomone, mažėja teisės į asmens saugumą ir teisės į nuosavybę pažeidimų, tačiau didėja teisės į žodžio laisvę pažeidžiamumas. 2010-aisiais pastebimai padaugėjo respondentų manančių, jog pažeidžiama yra teisė į politinį dalyvavimą (nuo vid. 3,6 2008-aisiais metais iki vid. 4,2 2010m.).

Respondentų nuomone, šiuo metu labiausiai diskriminuojama socialinė grupė Lietuvoje yra pagyvenę žmonės. Suvokimas, kad pagyvenę žmonės yra diskriminuojami vis auga (2006 m. – vid. 5,4, 2008 m. – vid. 5,6, 2010 m. – vid. 5,8). Taip pat nuo 2006 metų respondentai nuosekliai išskiria kaip labiausiai diskriminuojamas socialines grupes psichikos ligonius ir neįgalius asmenis. Pagal 2010 metų rezultatus mažiausiai diskriminuojamomis socialinėmis grupėmis Lietuvoje laikomos tautinės mažumos ir vaikai.

Palyginus su 2008 metais sumažėjo suvokimas apie seksualinių mažumų diskriminaciją (2008m. vid. - 5,2, 2010 m.vid. - 4,6). Pastarasis rezultatas

stebėtina kontrastuoja su įsitikinimu, jog labiausiai pažeistų teisę į privataus gyvenimo gerbimą respondentų vaiko homoseksualios orientacijos paskelbimas per radijo pokalbį laidą (vidurkis siekia net 8,7). Šis kontrastas liudija apie pakantumo seksualinės orientacijos skirtumams regresą, akivaizdu, kad ši problema traukiasi į šešėlį – nenorima pripažinti, kad šie žmonės diskriminuojami, tačiau aiškiai suvokiama, kaip dėl priskyrimo seksualinėms mažumoms nukentėtų vaikas ir visa šeima.

Įdomu tai, kad mažiausiai, respondentų nuomone, teisę į privataus gyvenimo apsaugą pažeistų vaizdo stebėjimo kameros įrengimas gatvėje (vid. 3,8). Matyti, kad vis augantis vaizdo stebėjimo įrangos diegimas viešosiose erdvėse nėra tinkamai aptariamas su visuomene – vietoje konkrečių šios privatumą ribojančios priemonės naudojimo efektyvumo įrodymų bei duomenų valdymo ir perdavimo saugumo užtikrinimo, apsiribojama praktiškai visais atvejais tinkama fraze, kad tai daroma „dėl Jūsų saugumo“. To pasekmė – pažadais apie saugumą užliūliuota visuomenė, nepajėgi netgi kvestionuoti kokia kaina ir ar išvis tas saugumas užtikrinamas.

Tačiau bendrai žmonių jautrumas privatumo pažeidimams auga – vis daugiau žmonių vertina kaip pažeidimą reikalavimą pateikti asmens kodą parduotuvėje gražinant prekes, vaizdo stebėjimo kameros įrengimą darbo vietoje be respondento žinios, respondento nuotraukos su komentaru apie jo aprangos stilių paskelbimą laikraštyje, bei TV laidas, kuriuose būtų rodomas viešojoje vietoje sulaikytas ir kalbinamas neblaivus nepilnametis respondento vaikas.

Iš kitos pusės, vis daugiau žmonių mano jog LR Seimo nario, įtariamo teisės pažeidimais, telefono pokalbių pagarsinimas TV žiniuose nepažeistų žmogaus teisių (2006 m. – vidurkis 5,7, 2008 m. – vidurkis 5,2, 2010 m. - vidurkis 4,7).

2. Tyrimo metodika

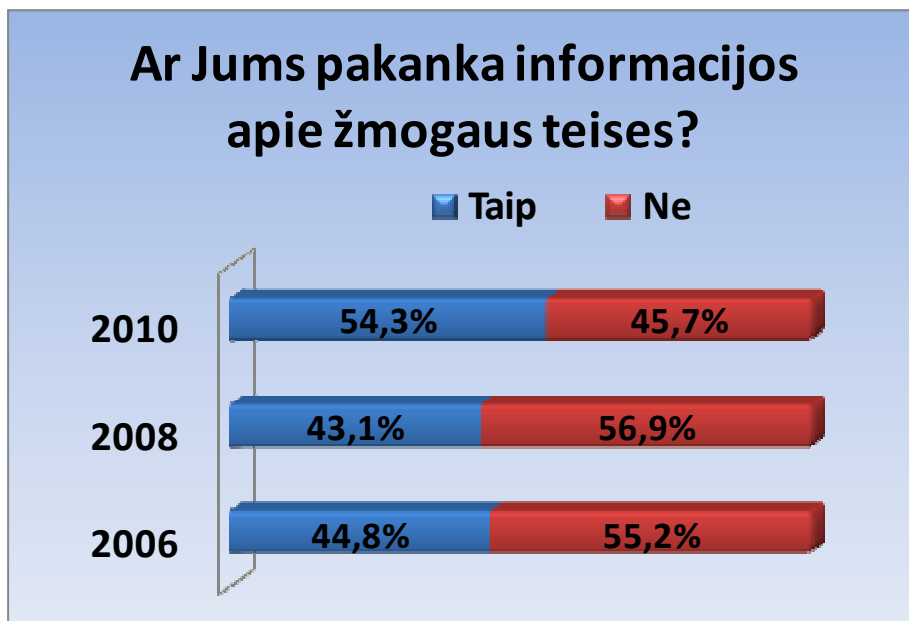
- ◆ **Tyrimo laikas:** 2010 m. lapkričio 3 – 15 d.
- ◆ **Respondentų skaičius:** N = 1000
- ◆ **Tyrimo objektas:** 18 metų ir vyresni Lietuvos gyventojai
- ◆ **Apklauso būdas:** interviu respondento namuose
- ◆ **Atrankos metodas:** daugiapakopė, tikimybinė atranka. Respondentų atranka parengta taip, kad kiekvienas Lietuvos gyventojas turėtų vienodą tikimybę būti apklaustas.
- ◆ **Apklausa vyko:** Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje, Marijampolėje, Visagine, Kauno, Alytaus, Šakių, Pakruojo, Šilutės, Utenos, Tauragės, Rokiškio, Švenčionių, Raseinių, Mažeikių, Kupiškio, Molėtų, Telšių, Naujosios Akmenės ir Ukmergės rajonuose. Tyrimas vyko 18 miestų ir 49 kaimuose.
- ◆ **Statistinių paklaidų, esant skirtingiems rezultatams, dydžiai:**

	%	%	%	%	%	%	%	%	%
	3	5	10	15	20	25	30	40	50
	97	95	90	85	80	75	70	60	50
N									
100	3.4	4.4	6.0	7.1	8.0	8.7	9.2	9.8	10.0
200	2.4	3.1	4.2	5.0	5.7	6.1	6.5	6.9	7.1
300	2.0	2.5	3.5	4.1	4.6	5.0	5.3	5.7	5.8
400	1.7	2.2	3.0	3.6	4.0	4.3	4.6	4.9	5.0
500	1.5	1.9	2.7	3.2	3.6	3.9	4.1	4.4	4.5
750	1.2	1.6	2.2	2.6	2.9	3.2	3.3	3.6	3.7
1000	1.1	1.4	1.9	2.3	2.5	2.7	2.9	3.1	3.1

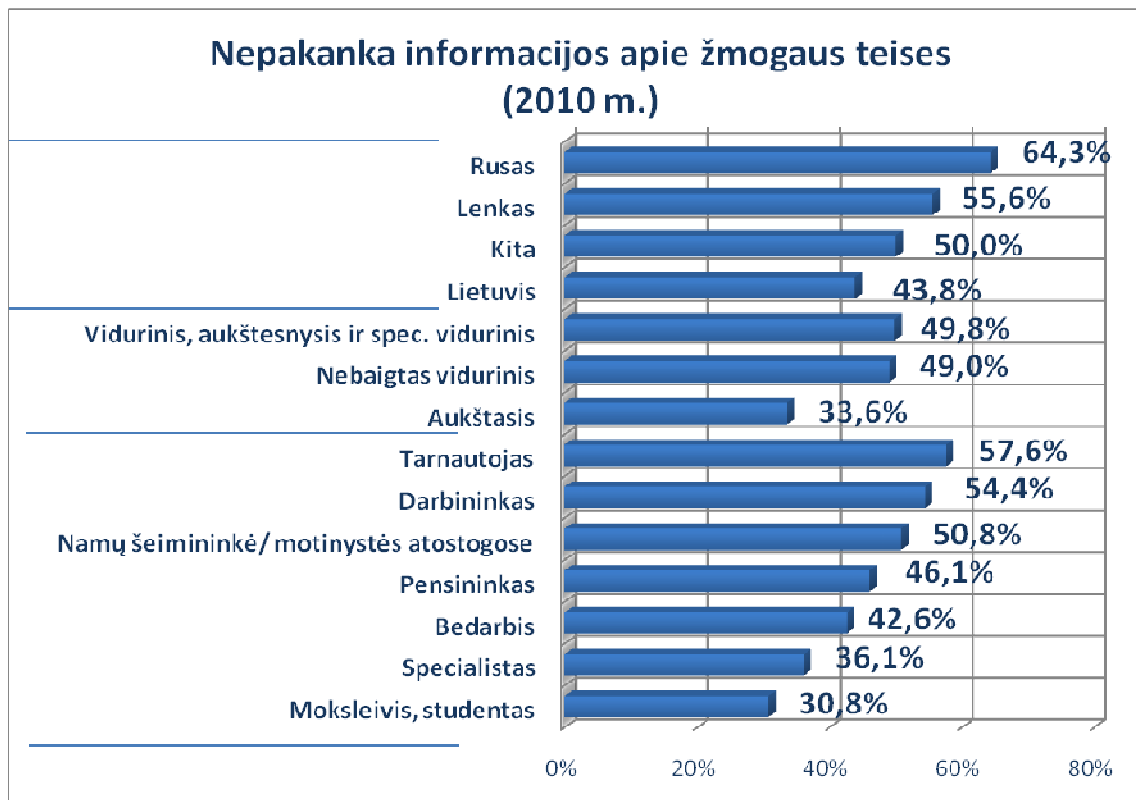
3. Tyrimo rezultatai

3.1 Informacijos apie žmogaus teises pakankamumas

3.1.1. pav. Bendras informacijos apie žmogaus teises pakankamumas

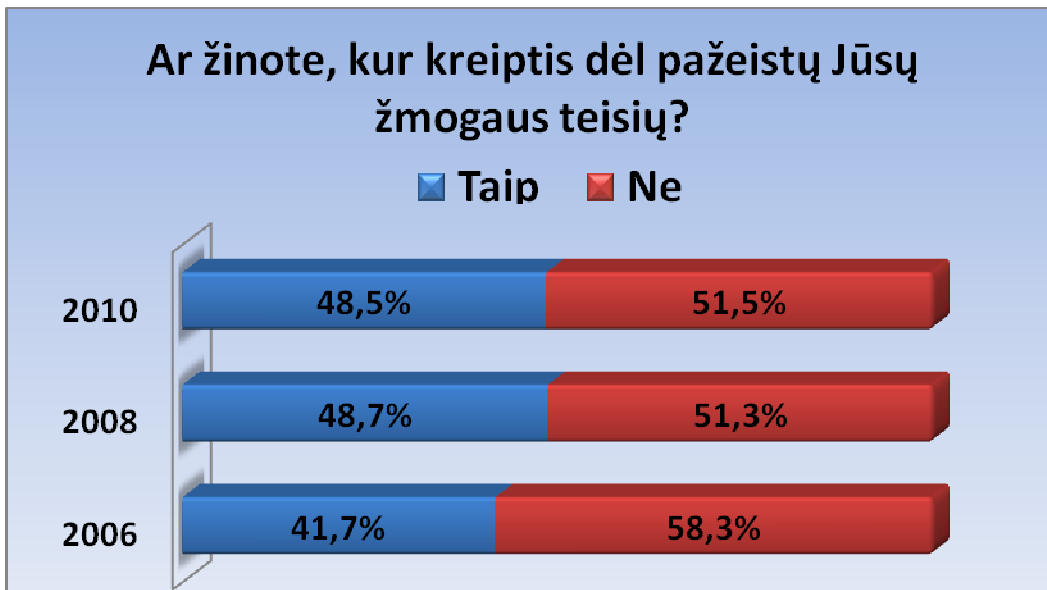

3.1.2. pav. Informuotumo pasiskirstymas pagal tautybę, išsilavinimą, užimtumą.

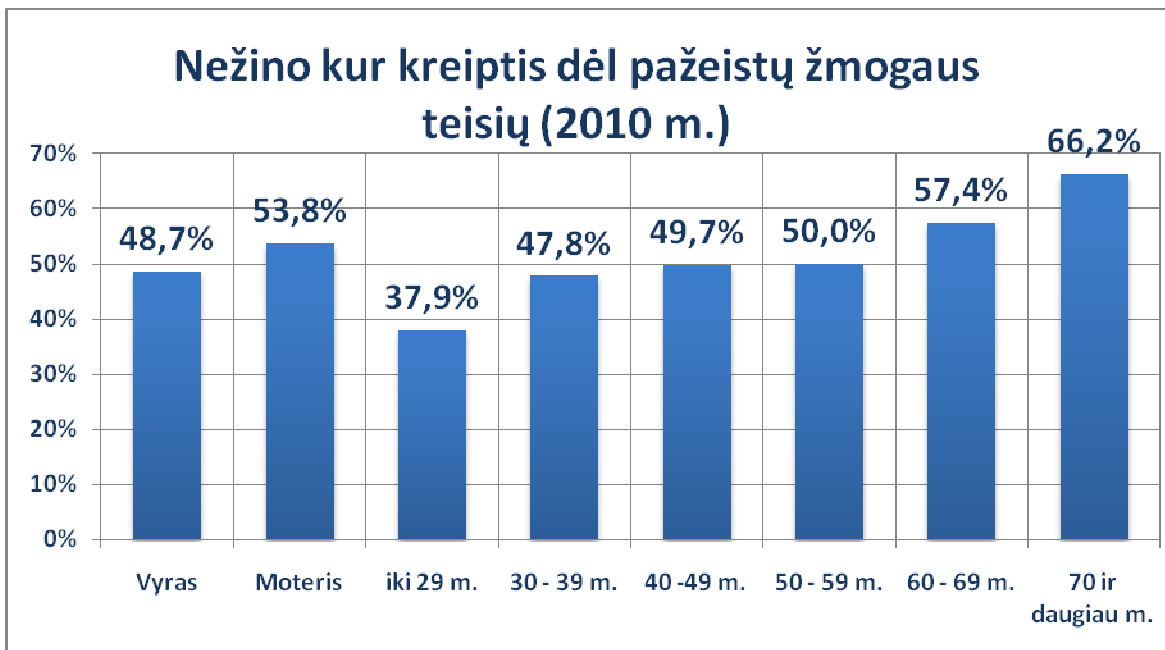

3.2 Žinojimas kur kreiptis dėl pažeistų žmogaus teisių

3.2.1 pav. Bendras žinojimo lygis.

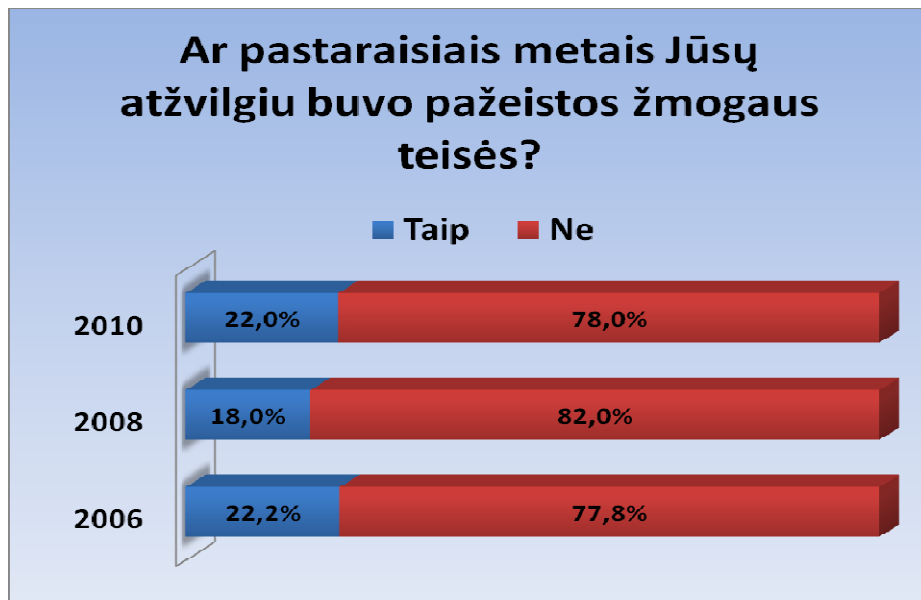

3.2.2 pav. Žinojimo pasiskirstymas pagal lytį ir amžių.

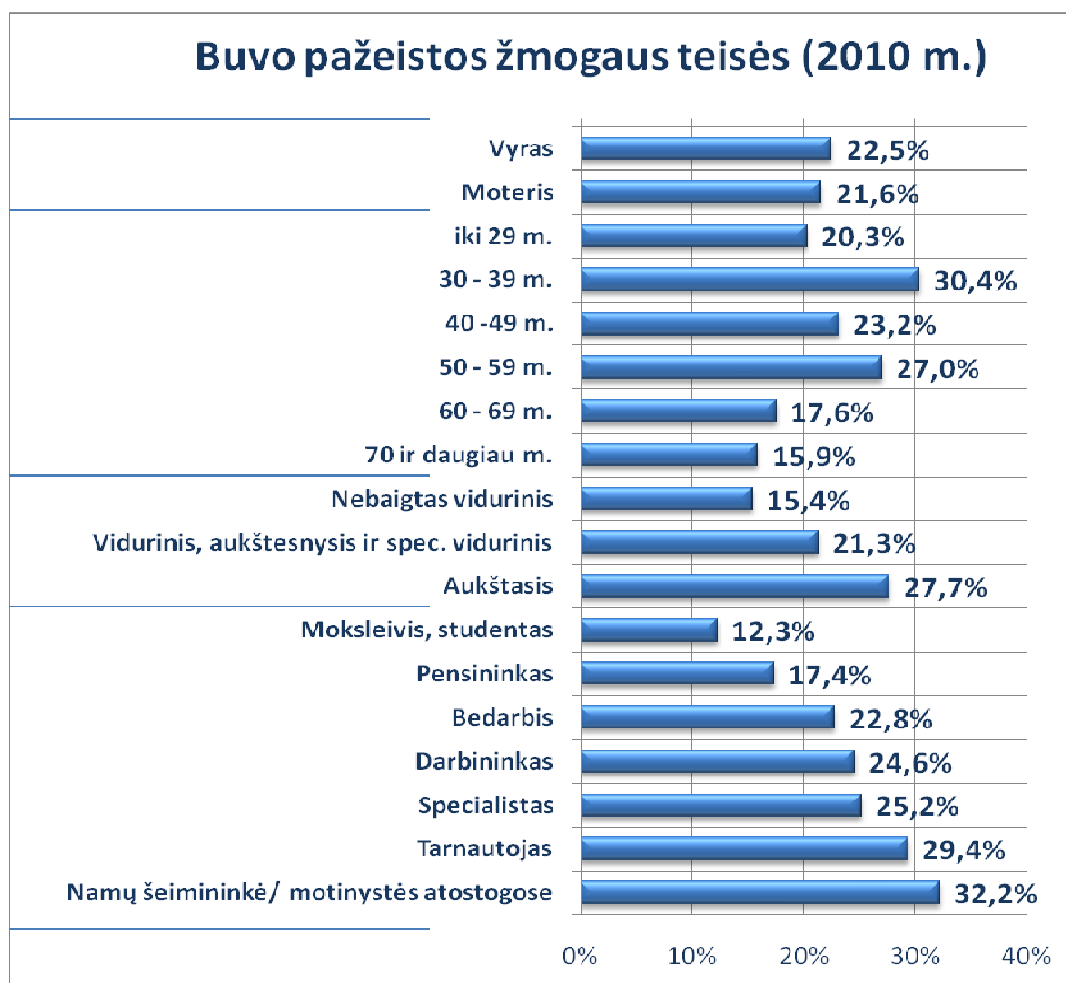

3.3 Pasitikėjimas žmogaus teisių gynimo institucijų efektyvumu

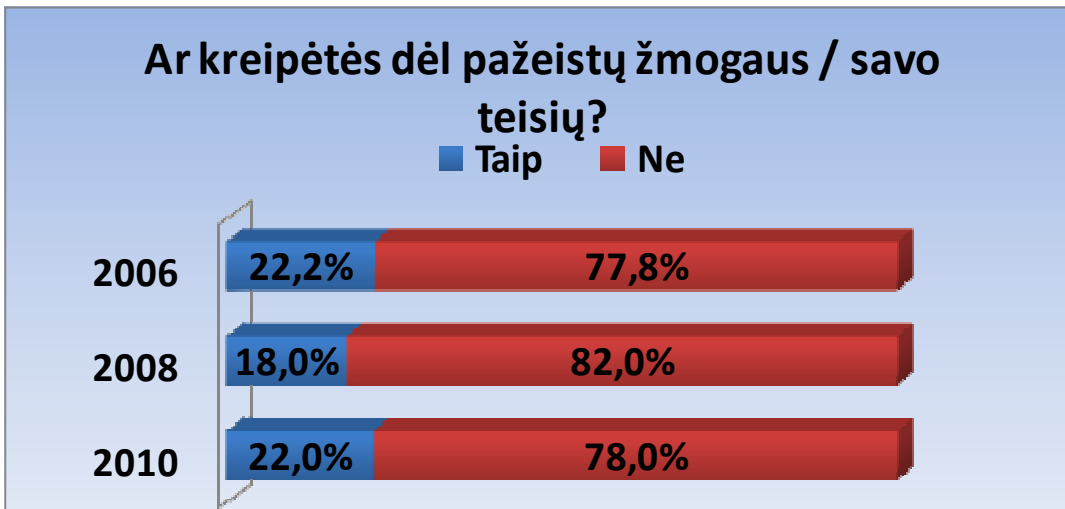
3.3.1 pav. Žmogaus teisių pažeidimų bendras lygis

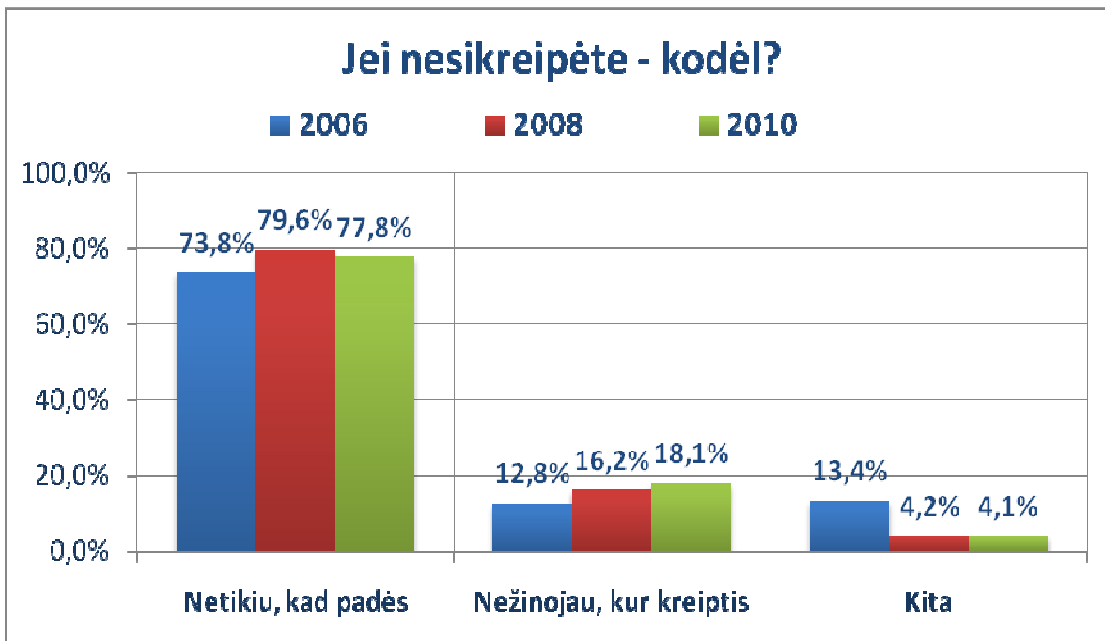
3.3.2 pav. Patyrusių pažeidimus pasiskirstymas pagal

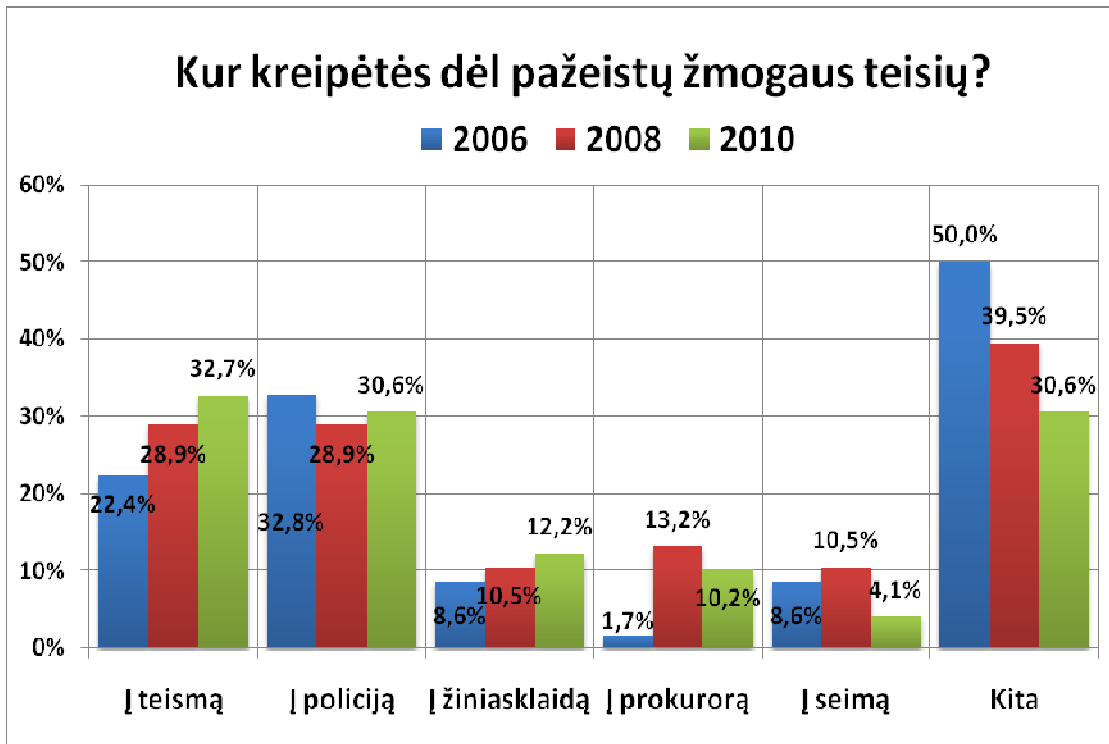
3.3.3 pav. Kreipimosi dėl pažeistų žmogaus teisių lygis

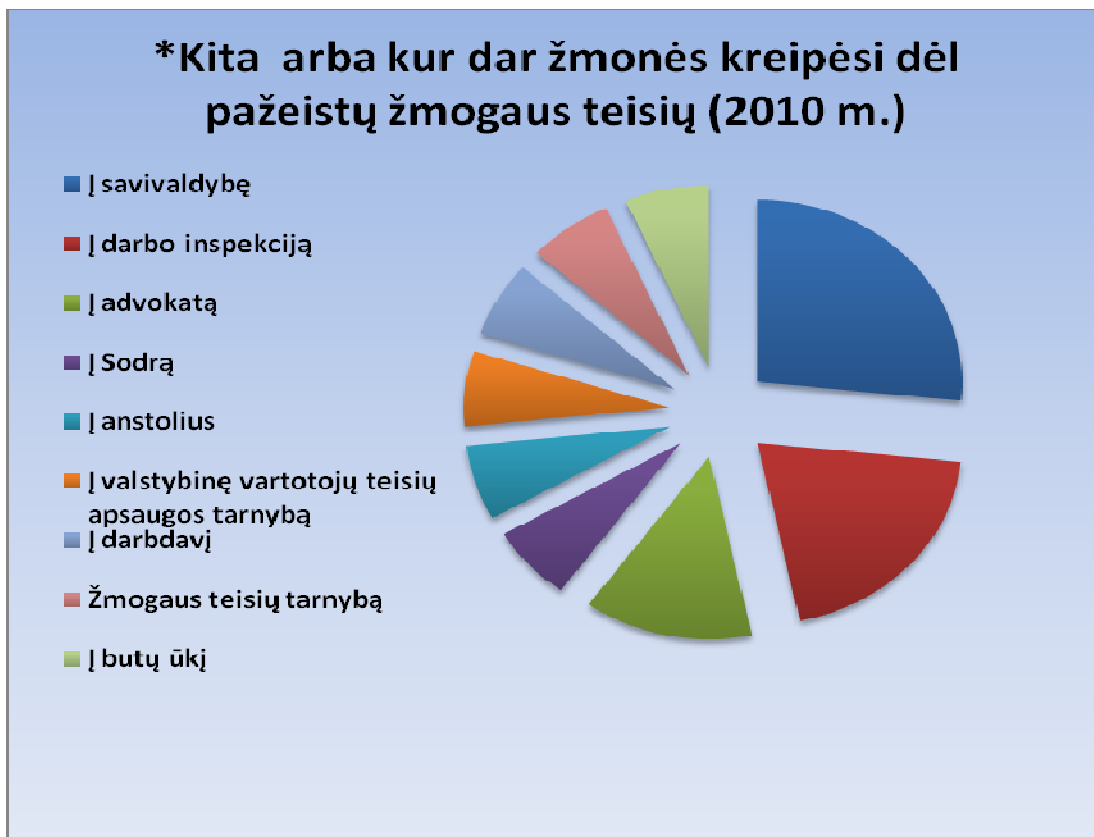
3.3.4 pav. Nesikreipimo dėl pažeistų žmogaus teisių priežastys

3.3.5 pav. Kur kreiptasi dėl pažeistų žmogaus teisių

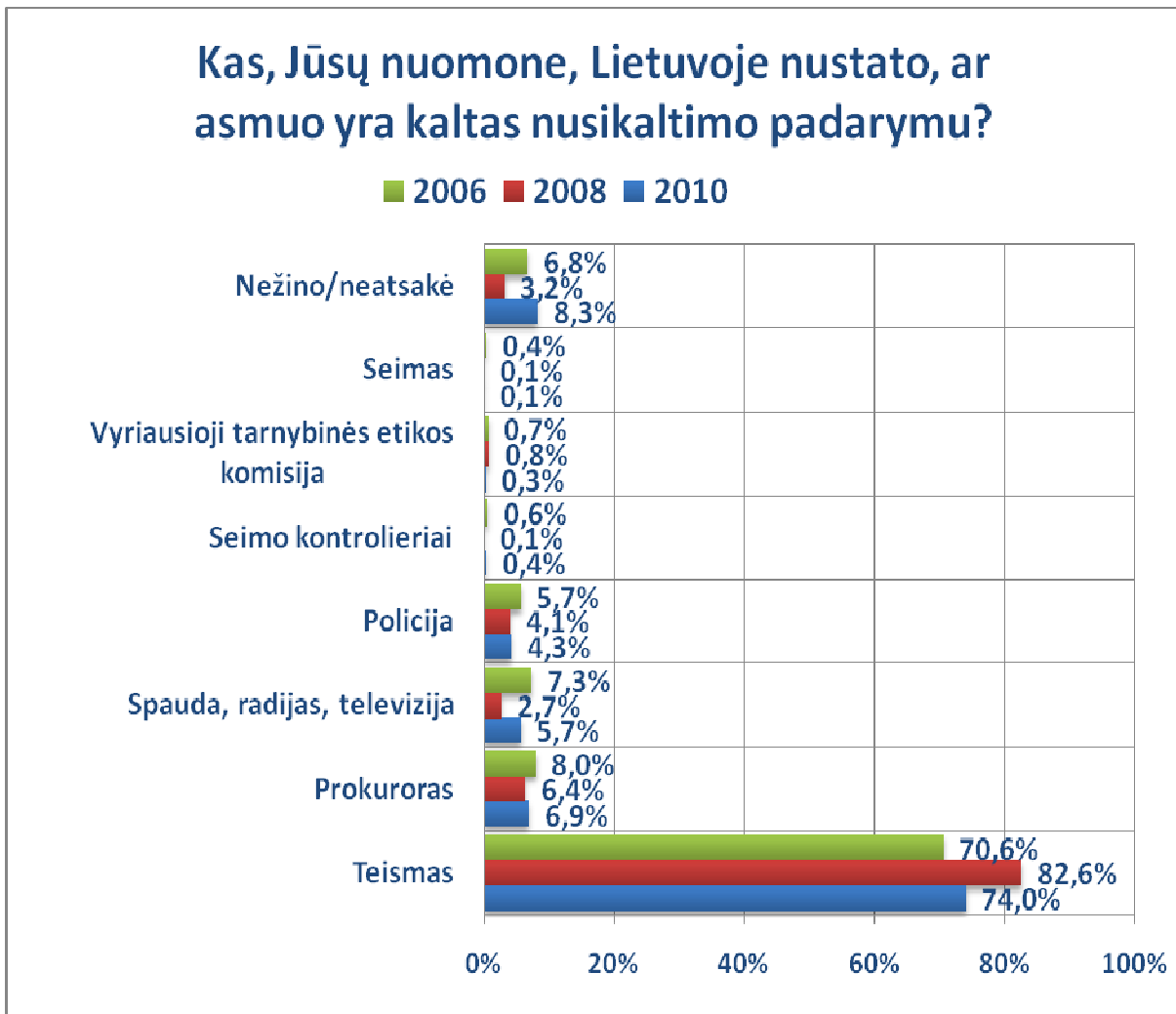

3.3.6 pav. Kategorijos „Kita“ pasiskirstymas

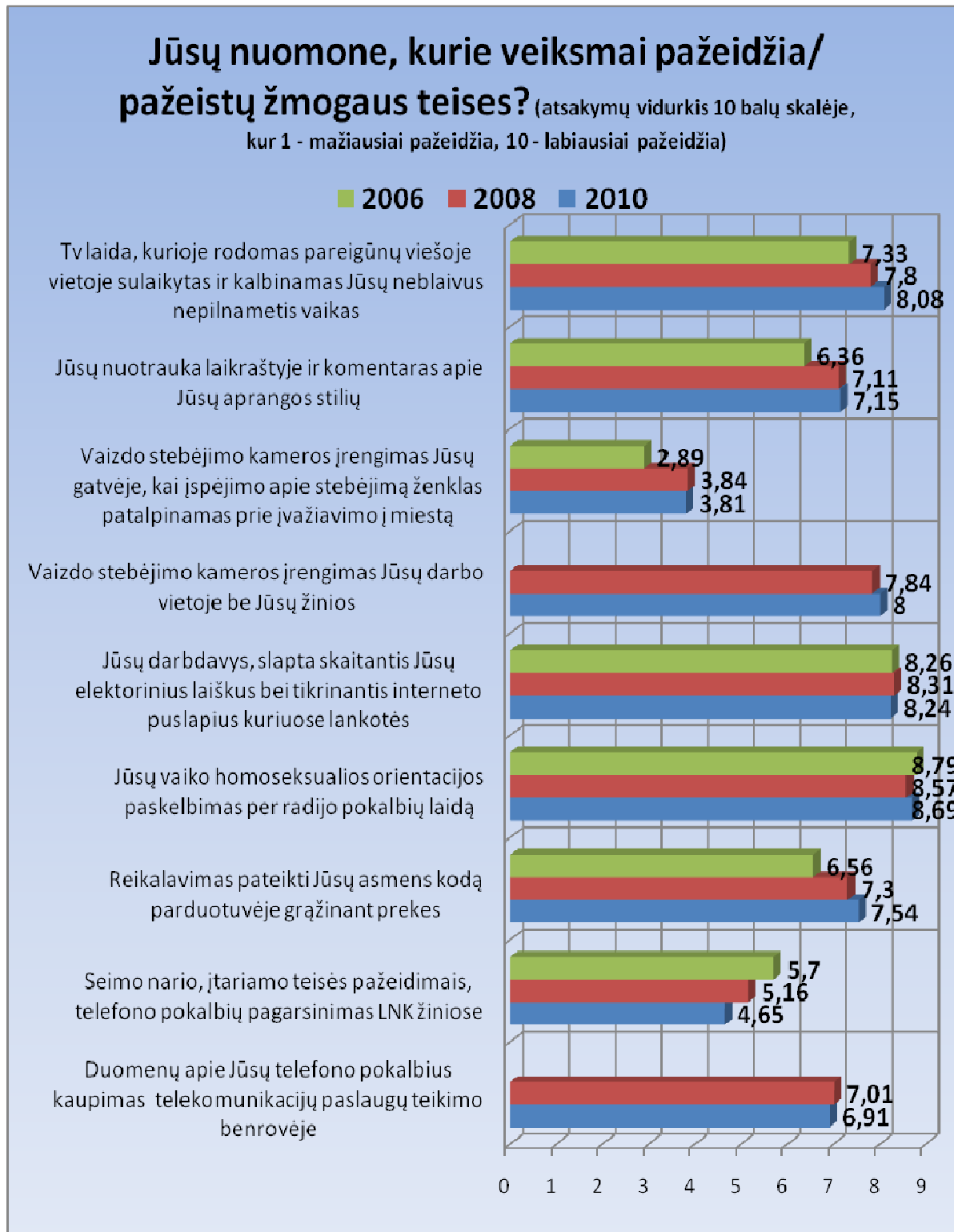
3.4 Kaltumo nustatymas

3.4 pav. Visuomenės akimis asmens kaltumą nustatančios institucijos

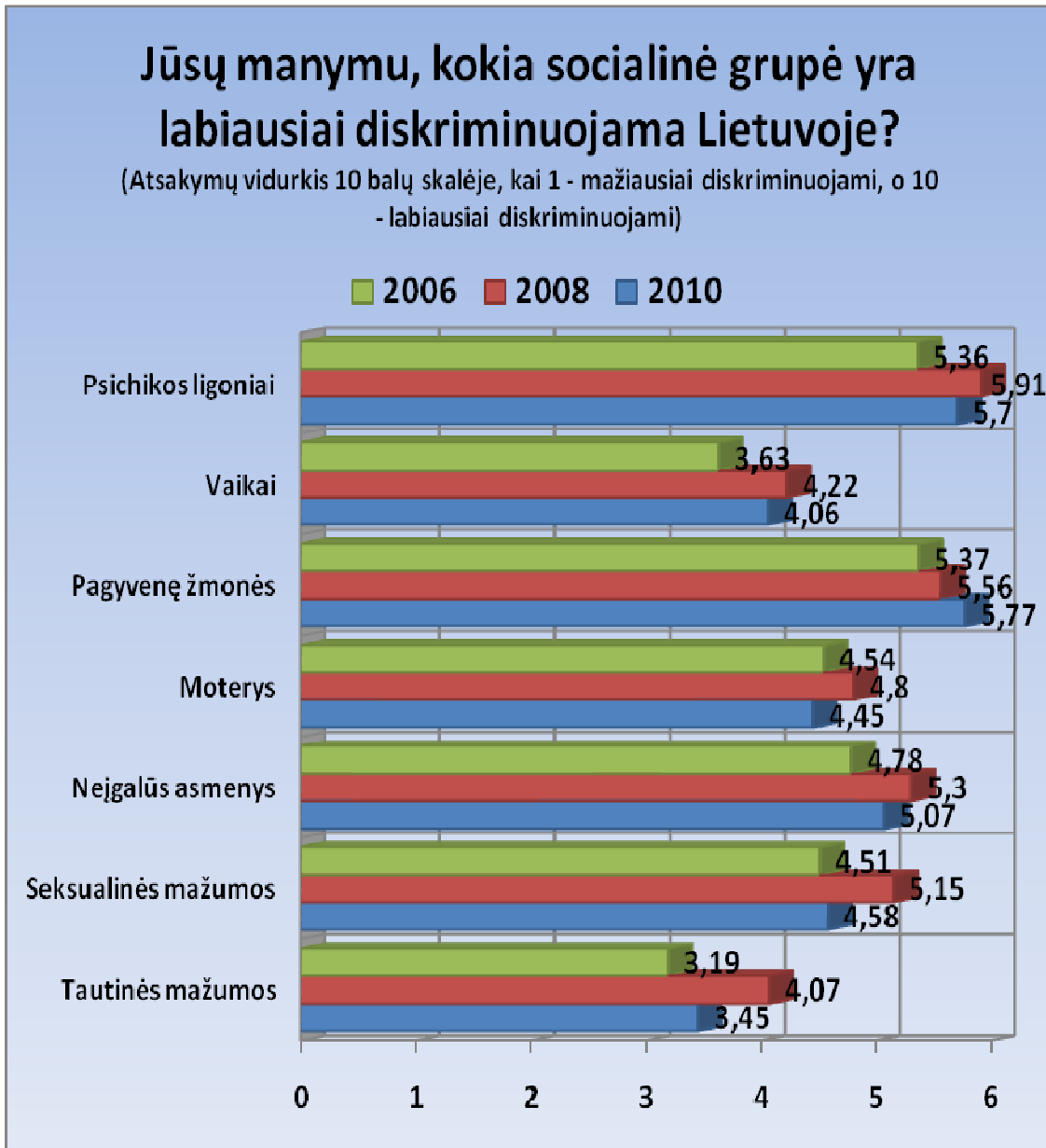
3.5 Jautrumas teisės į privataus gyvenimo apsaugą pažeidimams

3.5. pav. Veiksmai, suvokiami kaip pažeidžiantys asmens teisę į privataus gyvenimo apsaugą

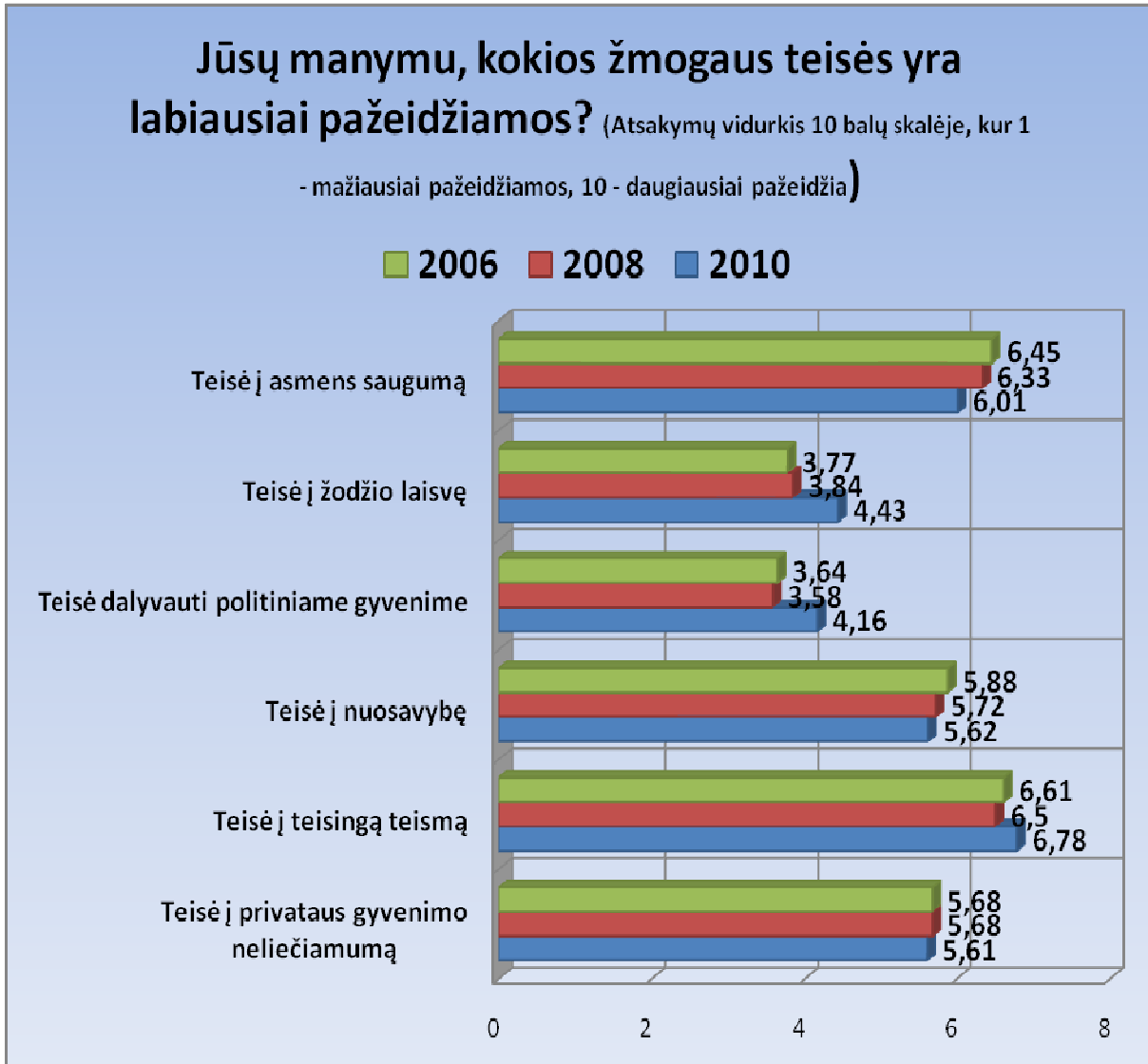
3.6 Diskriminacijos suvokimas

3.6 pav. Įvairių socialinių grupių diskriminacijos lygio suvokimas

3.7 Labiausiai pažeidžiamos politinės ir pilietinės teisės?

3.7 pav. Labiausiai pažeidžiamų žmogaus teisių suvokimas

3.8 Institucijos, labiausiai pažeidžiančios žmogaus teises

3.8 pav. Labiausiai žmogaus teises pažeidinėjantių institucijų suvokimas

